

**Розділ III. КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО.
КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ**

**Part III. CULTURE AND SOCIETY.
CULTURE OF PROFESSIONAL SPHERE OF ACTIVITY**

УДК 130.2:7.072.2:903.2

**ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ АРТЕФАКТІВ
КУЛЬТУРИ**

Наконечна Оксана Василівна – кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри культурології факультету історії і філософії,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса
<https://orcid.org/0000-0001-6295-6460>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpm.vi37.445>
oxanalana@ukr.net

Обґрунтовується авторський підхід до питання методології дослідження матеріальних артефактів культури. Розглянуто існуючі протилежні тенденції методологічних підходів до культурологічних досліджень, проаналізовано їх переваги і недоліки, визначено власний підхід до проблеми. Наголошено на ролі особистості дослідника в науках гуманітарної сфери. Конкретизований методологічний підхід до предмету наукового інтересу автора – аналізу світу штучних феноменів, матеріальних артефактів культури; розглянуті основні погляди, висловлені у спеціальній літературі, зроблено висновок про недостатню наукову увагу до визначення даного аспекту питання артефактів у культурі у вітчизняних і зарубіжних студіях. Обґрунтовано застосування провідних принципів сучасного наукового пізнання в гуманітарних науках – принципу «особистісного знання», принципу проліферації та принципу «anything goes».

Ключові слова: артефакт, культура, матеріальний артефакт, метод дослідження, феномен культури.

Постановка проблеми. Культурний потенціал людства на кожному етапі розвитку можна зафіксувати лише в певних матеріальних проявах. Це стосується і духовного розвитку, адже і його надбання закріплені не лише в людській свідомості, а й речових носіях. Будь-який прояв культури не може існувати поза своїм матеріальним утіленням, принаймні, бути сприйнятим і дослідженим. Кожний напрям людського знання, зокрема й культурознавчий, ґрунтується, врешті-решт, на оперуванні аналізом штучно створених об'єктів, до яких належить особливий клас культурних проявів – матеріальні артефакти. Дослідження світу штучного може допомогти у визначенні більш складних елементів соціокультурної реальності. Отже, проблема дослідження артефактів матеріальної культури є актуальною в сучасному культурологічному контексті.

Першим кроком будь-якого дослідження має бути визначення його методологічної стратегії.

Поставлена проблема співвідноситься з планом науково-дослідної роботи кафедри культурології Одеського національного університету ім. І. Мечникова, затвердженого МОН України, узгоджується з комплексною темою кафедри культурології ОНУ ім. І. Мечникова № 165 «Дослідження процесів інтеграції й диференціації в сучасному науковому та філософському знанні» за науковим керівництвом проф. І. Голубович (№ державної реєстрації 0117U004073, наказ ректора ОНУ ім. І.Мечникова № 3217 -18 від 13.12.2016 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія артефакту, як матеріального прояву культури, досить рідко ставала об'єктом спеціальної уваги навіть у дослідженнях історичної, зокрема археологічної спрямованості, предметом яких вона мала б бути.

У філософських, мистецтвознавчих та культурологічних студіях цьому об'єкту приділено ще менше дослідницької уваги.

Переважає більшість довідкової літератури при поясненні терміну «культурний артефакт» апелює до дисертації А. Красноглазова «Функціонування артефакту в культурно-семантичному просторі» [2]. Втім, слід зазначити, що об'єктом дослідження автора є «художній образ в контексті культурно-семантичного поля літератури» [2; 4], матеріальні артефакти ним спеціально не відокремлюються.

Досить вдалою спробою розглянути феномен артефакту в гуманітарному контексті є дисертація Ю. Яковенка «Проблема артефакту в соціології» [7], проте, її предметне поле лише в деяких позиціях можна зіставити з культурологічним.

Серед зарубіжних досліджень слід відмитити культурно-історичний підхід до артефактів М. Коула [8]. Це дослідження є чи не єдиною спробою розгляду цього феномену в рамках певної теорії.

Проте, це відбувалося в рамках задекларованої автором «культурно-історичної психології, науки майбутнього» [8; 5]. Він запозичив ієрархічну структуру системи артефактів у М. Вартофського, за яким, артефакти є «об'єктивізацією людських потреб і намірів» [10; 10]. У цих теоретичних підходах артефакти розглядаються без виділення матеріальних, царина їх аналізу досить широка.

Значний пласт праць, присвячених безпосередньо методології наукових досліджень, не пристосований до конкретної заявленої проблематики, тому не може бути безпосередньо застосований у новітньому дослідженні, потребує власної методологічної стратегії, яку й намагатимемось висловити в даній статті.

Отже, як бачимо, наявні дослідження матеріальних артефактів, по-перше, не можна вважати в повній мірі актуальними на сьогодні, адже, останнє з них датоване 1995 р.). По-друге, вони характеризуються широким і не завжди визначеним полем дослідження. І, нарешті, в них дуже опосередковано визначається питання методології, особливо у застосуванні до вивчення матеріального світу культури.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В будь-яких фундаментальних наукових дослідженнях, зокрема гуманітарних, перш ніж розпочати власне процес дослідження, вкрай важливим є чітке окреслення шляхів його аналізу, тобто застосованих методів.

Наш концепт дослідження декларує побудову теорії матеріальних культурних проявів – артефактів. Отже, слід побудувати методологічну стратегію, пристосовану до дослідження виділеного предметного поля.

Мета даної статті: побудування методологічної стратегії дослідження матеріальних культурних артефактів. Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- висвітлити існуючі тенденції обґрунтування методології у сучасних наукових дослідженнях;
- пояснити доцільність поєднання формулювання методологічної стратегії вивчення матеріальних артефактів культури на початку та у фіналі дослідження;
- окреслити відносний методологічний плюралізм у дослідженні матеріальних артефактів культури;
- оцінити рівень суб'єктивного підходу у доборі методів наукового дослідження в культурології;
- сформулювати основний принцип авторської методологічної стратегії дослідження матеріальних артефактів культури.

Виклад основного матеріалу. Особливо важкою проблемою в усіх гуманітарних науках, а надто – в культурології, є питання методології.

Щодо більшості сучасних гуманітарних досліджень, зокрема й дисертаційних робіт, то, на жаль, досить часто можна спостерігати дві протилежні, проте, на нашу думку, однаково хибні тенденції: або загальне нехтування методологією, або «методичний плюралізм» [1; 27], коли у відповідному розділі перераховуються майже всі існуючі методи наукового пізнання, особливо загально-філософські.

Якщо проаналізувати перший випадок, то можна було б висловитись на захист такої тенденції, спираючись на особливий статус гуманітарних наук у сфері наукового пізнання. Погоджуємось із Л. Стародубцевою, яка вважає небезпідставною думку про те, що багато цікавих культурологічних розвідок (таких, як, наприклад, думки О. Шпенглера, Й. Гейзинги тощо) виникає шляхом «інсайту» [3; 8] і відтак не потребують спеціального методологічного обґрунтування, якщо воно виникає, то лише постфактум. Проте, слід зауважити, що далеко не всі дослідники близькі за рівнем до названих та подібних їм, тому при відсутності певних методологічних обмежень в «інсайті» можна було б просто захлинутися. «Наука – це не мистецтво, де панують тільки образи й інтуїція. У науці... слід базуватися на вимогах логіки...» [4; 19].

Щодо «методичного плюралізму», то очевидна низька евристична цінність результатів застосування такої необмеженої еkleктики.

Таким чином, маємо значну проблемну зону, оминаючи яку, дослідник значно знижує або зовсім нівелює потенціал свого дослідження. Тому вважаємо принциповим визначення власної позиції щодо методологічної стратегії дослідження матеріальних артефактів культури, яка намагається знайти хвилястий шлях між двома крайніми визначеними тенденціями.

Дослідник багатовимірної свідомості проф. Л. Богата порівнює методи пізнання з прокладеними людьми на поверхні Землі шляхами. Дійсно, деякі методи, здебільшого загальнонаукові, достатньо вивчені і оснащені, ніби великі магістралі. Проте, існує безліч допоміжних шляхів, доріг і навіть стежинок, які можна асоціювати із спеціальними методами, методичними прийомами та процедурами. Крім того, за необхідності можна прокласти і власну стежинку методичним «бездоріжжям», не нехтуючи при цьому і второваними шляхами.

Отже, перш ніж визначити методологічну стратегію даного дослідження, вважаємо за потрібне спочатку висловити її «апологію» [3; 8], тобто довести, пояснити, врешті-решт «захистити» її необхідність, обумовлену сучасними вимогами до наукового знання, зокрема і культурологічного.

Перш за все, необхідно відповісти на принципове запитання: «ante» чи «post» [3; 9], тобто: чи обирати методологію, придатну для дослідження даного предмета, або ж сам предмет визначатиме методологію свого дослідження, дослідницький шлях.

Якщо методологія визначатиметься «post», тобто після проведення дослідження, що, за досвідом, найчастіше і відбувається в гуманітарних науках, зокрема в культурології, то методологічний апарат діятиме пасивно, описуючи пройдений дослідницький шлях. Згідно до вищезгаданої аналогії Л. Богатої, це є складанням маршруту, тобто можливих доріг до певної мети – вже визначеного кінцевого пункту.

Натомість, формулювання методологічних засад «ante», тобто до того, як починається власне дослідження, дозволить їм набути активного, більш креативного характеру. За вищенаведеною аналогією, це – складання карти невідомої місцевості, нанесення нових доріг на колишню «білу пляму».

Як зазначає Л. Стародубцева, з якою в цій позиції безумовно погоджуємось, оптимальним є поєднання обох типів методологічних стратегій, адже завдяки методології «post» осмислюється результат будь-якого дослідження, а методологія «ante» дозволяє окреслити напрями дослідження цього результату. Втім, враховуючи особливості даного дослідження, збільшені сучасні вимоги до якості наукового знання, обумовлені змінами епістемологічної парадигми, а також наявне в сучасних гуманітарних науках, на наш погляд, надмірне нехтування методологією, автор робить вибір на користь «ante», розпочинаючи дослідження з докладного аналізу методологічних поглядів, що планується застосувати. Адже на сьогодні чітка відрефлектованість методологічних засад вважається одним з головних чинників професіоналізму культуролога, його академічної коректності, до якої ми всіляко прагнемо. На наш погляд, такий підхід дозволить удосконалити якість культурологічних розвідок, ідучи «шляхом пізнання не інтуїтивно, навпомацки, під впливом почуттів, а цілком усвідомлено, крок за кроком аналізуючи досліджувані явища культур» [3; 11].

Продовжимо нашу аналогію: якщо метод – це шлях, методологія – маршрут, то культурологія являє собою заплутане роздоріжжя, в якому складно зорієнтуватися, до того ж його карта належить не одній культурології, на ній є «ділянки» практично всіх гуманітарних наук, що досить вільно перетинаються. Тому можна говорити про відносний методологічний плюралізм культурології, тобто можливість користування широким спектром як загальнонаукових, так і, власне, культурологічних методів дослідження.

Очевидно, що, рухаючись загальними магістралями, можна побачити не так вже й багато нового. Вже давно нівелювали себе підходи, що пропагують якийсь єдиний універсальний метод пізнання, «методологічний монізм» [1; 63].

Проте, якщо застосувати новий погляд на речі, можна відкрити щось і там, де до тебе пройшли натовпи. Все більшої актуальності в науці сьогодні набуває принцип «особистісного знання», вперше обґрунтований П. Фейерабендом [9] та підтриманий багатьма іншими вченими: «Будь-який акт пізнання включає в себе мовчазний і пристрасний акт особистості, яка пізнає все, що стає відомим» [5; 63]. Особистість дослідника не може не включатись у пізнавальний процес: особистісне пізнання є першим смисловим рівнем загальноприйнятого знання, яке вважається об'єктивним на даному етапі культурно-наукового розвитку людства. Саме вважається, а не є таким насправді (адже, на певних культурних етапах розвитку людства «істинним» вважався факт пласкої Землі). Тому перехід до загальнонаукового знання неможливий без першого виділеного рівня – особистісного пізнання, яке, природно, передбачає, по-перше, особистісну відповідальність, а по-друге, особистісне залучення, без якого взагалі неможливе створення будь-чого нового. Таким чином, методологія наукового пізнання, яка традиційно співвідноситься з чимось об'єктивним, загальноприйнятим, істинним, в сучасній культурній та епістемологічній ситуації набуває зв'язків із суб'єктивністю, з особистісним підходом. Треба відмітити, що поєднання цих бінарностей зовсім не знижує можливостей пошуку наукового результату як відображення загальноприйнятої «істини». Дослідник, що вивчає культуру, в тому числі і її матеріальні артефакти, сам є частиною культури, тому будь-який результат буде містити певну долю «істини», і, як сказано вище, ця доля буде обумовлена рівнем його особистісної і професійної відповідальності. За принципом проліферації (від «proliferation» – розмноження), висунути Фейерабендом, будь-яка нова теорія, хай навіть і така, що може виявитися хибною, збільшує критичну силу науки, тоді як одноманіття, по-перше, знижує евристичний потенціал пізнання, а по-друге, «піддає небезпеці вільний розвиток індивіда» [9; 10]. Принцип проліферації Фейерабенд доповнював принципом «anything goes» («Все здасться»), який, як він вважав, єдиний не протистоїть прогресу. Цей принцип він розповсюджував не тільки на створення нових наукових теорій, а й на добір методів дослідження. Згідно з вищевикладеним, не можна не погодитися з

Ю. Сачковим в тому, що «метод не є даною один раз відмичкою, ...він збагачується в процесі пізнання» [6; 7].

У такий спосіб нами окреслено дві бінарні епістемологічні тенденції: методологічна коректність та виваженість проти необмеженого особистісного підходу, «інсайту». Результат спроби знайти «лезо бритви» між цими граничними тенденціями є одною із складових методологічної стратегії планованого дослідження – створення метатеорії матеріальних артефактів культури.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Методологічна ефективність побудови теорії артефактів як культурних проявів може бути досягнута завдяки відмові від настанови на дуже умовний і врешті-решт непоборний поділ культури на духовну та матеріальну. Замість цієї настанови пропонується чітка стратифікація артефактів за рівнем їх «закріпленості», «представленості» в тканині культури: з такої точки зору, рівень матеріальних проявів культури є початковим, фундаментальним для дослідження більш складних ідеаціональних артефактів.

Більш-менш загальної культурологічної теорії артефактів, особливо в національному контексті, на сьогодні не існує. Між тим, створення такої теорії дало б можливість знайти підхід до розуміння генези і динаміки матеріальних проявів культури, а відтак, закласти міцне підґрунтя у розуміння національних культурних чинників перетворення світу.

Висновки. На сьогодні наявні дві протилежні тенденції в підходах до методології наукових досліджень – заміна методологічної стратегії «інсайтом» та загальний «методологічний плюралізм». На нашу думку, вони є однаково хибними, а доцільний шлях міститься у гармонійному поєднанні цих тенденцій, яке відповідатиме меті конкретного дослідження.

1. З одного боку, слід заздалегідь обирати методологію, придатну для дослідження визначеного предмета, а з іншого, сам предмет певним чином визначає методологію свого дослідження, дослідницький шлях.

2. Оскільки культурологічна площа знань тісно перетинається з іншими гуманітарними науками, і не тільки гуманітарними, то очевидно, що «відносний методологічний плюралізм» буде доцільним для використання в цій галузі, тобто наявна можливість користування широким спектром як загальнонаукових, так і власне культурологічних методів дослідження.

3. За принципом «особистісного знання», методологія наукового пізнання в галузі культурології є тісно пов'язаною з особистістю дослідника, адже він сам є частиною культури. За принципом «проліферації» та «anything goes» Фейєрабенда, навіть виявлена хибність дібраних методів і отриманих результатів підвищує евристичний потенціал науки.

Основою авторської методологічної стратегії дослідження матеріальних артефактів культури є пошук «золотої середини» між висловленими епістемологічними тенденціями – граничною виваженістю методології і особистісним «інсайдом».

Список використаної літератури

1. Богатая Л. Н. На пути к многомерному мышлению: Монография. Одесса : Печатный дом, 2010. 372 с.
2. Красноглазов А. Б. Функционирование артефакта в культурно-семантическом пространстве : дисс. ... д-ра филос. наук: 17.00.08. Москва, 1995. 290 с.
3. Методологічні проблеми культурології: навч.-метод. пос. для студ. спец. «Культурологія» / Харків : ХДАК, 2005. 76 с.
4. Партико З. В. Що захищаємо: дисертацію в цілому чи лише положення для захисту? *Бюлетень ВАК України*. № 2. Київ, 2009. С. 19-24.
5. Полани М. Личностное знание: Пер. с англ. М. Б. Гнедовского. Москва : Прогресс, 1985. 343 с.
6. Сачков Ю. Научный метод: вопросы и развитие. Москва : Едиториал УРСС, 2003. 160 с.
7. Яковенко Ю. И. Проблема артефакта в социологии (историко-теоретический анализ) : дисс... д-ра социол. наук: 22.00.01. Киев, 1996. 446 с.
8. Cole M. Socio-cultural-historical psychology: some general remarks and a proposal for a new kind of cultural genetic methodology. *Sociocultural studies of mind (edited by James Wertsh, Pablo del Rio, Amelia Alvarez)* / Cole, Michael 1995. P. 187-215.
9. Feyerabend P. K. Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge / Paul Karl Feyerabend. – First edition in M. Radner & S. Winokur, eds., *Analyses of Theories and Methods of Physics and Psychology*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1970. 413 p.
10. Wartofsky M. W. Models (Representations and the scientific Understanding) / Marx W. Boston – London, 1979. 508 p.

References

1. Bogataya L.N. Na puti k mnogomernjmu myshleniyu: Monografija. Odessa: Pечатniy dom, 2010. 372 p.
2. Krasnoglazov A. B. Funczionirovanie artefakta v kulturno-semanticheskom prostranstve: dissertazia ... doktora filosofskih nauk: 17.00.08. Moskva, 1995. 290 p.

3. Methodoljgichni problemi kulturoljgii: navchalno-metodichnij posibnyk dla studentiv specialnosti «Kulturoljgia» / Harkiv: HDAK, 2005. 76 p.
4. Partyko Z. V. Shcho zahyshchaemo: disertaziyu v zylomu chy lyshe polozhennya dla zahistu? *Bulleten VAK Ukrainy*. № 2 Kyiv, 2009. P.19-24.
5. Polany M. Lichnostnoye znanie: Per. s angl. M. B. Gnedovskogo Moskva: Progress, 1985. 343 p.
6. Sachkov Y. Nauchnij method: voprosy i razvitiye. Moskva : Editorial URSS, 2003. 160 p.
7. Yakovenko Y .I. Problema artefakta v soziologii (istoriko-teoreticheskij analiz): dissertazia ... doktora soziologicheskikh nauk.: 22.00.01. Kyiv, 1996. 446 p.
8. Cole M. Socio-cultural-historical psychology: some general remarks and a proposal for a new kind of cultural genetic methodology. *Sociocultural studies of mind (edited by James Wertsch, Pablo del Rio, Amelia Alvarez)* / Cole, Michael 1995. P. 187-215.
9. Feyerabend P. K. Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge / Paul Karl Feyerabend. – First edition in M. Radner & S. Winokur, eds., *Analyses of Theories and Methods of Physics and Psychology*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1970. 413 p.
10. Wartofsky M. W. Models (Representations and the scientific Understanding) / Marx W. Boston-London, 1979 508 p.

ОСОБЕННОСТИ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ МАТЕРИАЛЬНЫХ АРТЕФАКТОВ КУЛЬТУРЫ

Наконечная Оксана Васильевна – кандидат искусствоведения, доцент кафедры культурологии факультета истории и философии, Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова, г. Одесса

Обосновывается авторский подход к вопросу методологии исследования материальных артефактов культуры. Рассмотрены существующие противоположные тенденции методологических подходов к культурологическим исследованиям, проанализированы их преимущества и недостатки, определен собственный подход к этой проблеме. Отмечена роль личности исследователя в науках гуманитарной сферы.

Специально конкретизирован методологический подход к конкретному предмету научного интереса автора – анализу мира искусственных феноменов, материальных артефактов культуры. Рассмотрены взгляды, изложенные в специальной литературе, сделан вывод о недостаточном научном внимании к рассмотрению данного аспекта вопроса артефактов в культуре в отечественных и зарубежных научных студиях. Обосновано применение ведущих принципов современного научного познания в гуманитарных науках – принципа «личностного знания», принципа пролиферации и принципа «anything goes».

Ключевые слова: артефакт, культура, материальный артефакт, метод исследования, феномен культуры.

PROPERTIES OF THE METHODOLOGICAL STRATEGY OF STUDYING MATERIAL ARTIFACTS OF CULTURE

Nakonechna Oksana – Candidate of Art History, Associate Professor of Cultural Studies, Faculty of History and Philosophy, Odessa National University named after I.I. Mechnikova, Odessa

The article substantiates the author's approach to the methodology of the study of material artifacts of culture.

The author examined the existing opposite trends in methodological approaches to cultural studies, analyzed their advantages and disadvantages, and determined his own approach to this problem. The role of the personality of the researcher in the sciences of the humanitarian sphere is especially noted.

The methodological approach to a specific subject of scientific interest of the author – the analysis of the world of artificial phenomena, material artifacts of culture, is specifically concretized. Within this framework, the main views expressed in the special literature are considered, the conclusion is drawn that there is insufficient scientific attention to the consideration of this aspect of the issue of artifacts of culture in domestic and foreign scientific studies.

The application of the leading principles of modern scientific knowledge in the humanities is justified – the principle of «personal knowledge», the principle of proliferation and the principle of «anything goes» there are in the conclusions.

Key words: artifact, culture, material artifact, research method, cultural phenomenon.

UDC 130.2:7.072.2:903.2

PROPERTIES OF THE METHODOLOGICAL STRATEGY OF STUDYING MATERIAL ARTIFACTS OF CULTURE

Nakonechna Oksana – Candidate of Art History, Associate Professor of Cultural Studies, Odessa National University named by I.I. Mechnikov

The article substantiates the author's approach to the methodology of the study of certain cultural phenomena, in particular, material artifacts of culture. The special status of cultural sciences and their phenomena in the field of humanitarian knowledge is taken into account. The limiting epistemological trends of the study of artifacts of culture are determined.

The article notes that the problem of the methodological approach in cultural studies is extremely relevant. Most researchers point to the special methodological status of the «weak version» sciences, to which it is impossible to apply the usual methodological tools, as is the case in the exact sciences. Consequently, any research in this area risks either being significantly limited or not sufficiently substantiated. In order to avoid this, one should choose and establish a definite methodological path ahead of time to study a particular phenomenon. However, each subject of research determines its methodology. Therefore, the results obtained not only ahead of time in a certain way, but also outside the methods mentioned, will be legitimate, provided that they are justified.

The author examined the existing opposite trends in methodological approaches to cultural studies, analyzed their advantages and disadvantages, and determined his own approach to this problem. The role of the personality of the researcher in the sciences of the humanitarian sphere is especially noted.

The methodological approach to a specific subject of scientific interest of the author – the analysis of the world of artificial phenomena, material artifacts of culture, is specifically concretized. Within this framework, the main views expressed in the special literature are considered, the conclusion is drawn that there is insufficient scientific attention to the consideration of this aspect of the issue of artifacts of culture in domestic and foreign scientific studies.

The conclusions outline our own methodological path for the future study of artificial cultural phenomena – artifacts of material culture. The application of the leading principles of modern scientific knowledge in the humanities is justified – the principle of «personal knowledge», the principle of proliferation and the principle of «anything goes». A detailed review of the features of applying general scientific and special research methods to a specific subject is planned. The epistemological potential of formulating a methodological strategy is outlined by combining two binary trends – choosing a methodology before starting the study and substantiating the directly obtained results in its final.

It was determined that this problem has great potential for further development and detailed research, which is supported by its relevance and importance against the background of the development of domestic cultural studies and related scientific branches.

Key words: artifact, culture, material artifact, research method, cultural phenomenon.

Надійшла до редакції 10.04.2021 р.

УДК 130.2:005.936.3

ВІДЧУЖЕННЯ ЯК ТРАНСГРЕСІЯ БАЖАННЯ У БРЕНД : КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОАНАЛІТИЧНІ ВИМІРИ

Більченко Євгенія Віталіївна – доктор культурології, доцент,
Інститут культурології Національної академії мистецтв України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-9662-0594>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpm.vi37.446>
yevzhik80@gmail.com

Стаття присвячена переосмисленню краху цінностей у культурній самосвідомості сучасної молоді. Метою статті є культурологічне тлумачення стану відчуження на базі структурного психоаналізу. Методологію дослідження складає синтез cultural studies та лаканізму. Головними методами постають деконструкція та герменевтична інтерпретація. Гіпотеза дослідження полягає у тому, що відчуження тлумачиться не як вакуум, а як трансгресія – прорив крізь табу (Символічне) та примноження в геометричній прогресії бажання (Реального), яке перетворюється на товарний знак (бренд). Наукова новизна роботи полягає в радикальній трансформації концепту відчуження, яке тлумачиться не як втрата суб'єктності, а як жах індивіда перед зустріччю з нею.

Ключові слова: відчуження, структурний психоаналіз, лаканізм, бажання, трансгресія, Реальне, Символічне, бренд, суб'єктність.

Постановка проблеми, її актуальність та зв'язок із важливими практичними завданнями. Зміна класичної «матеріальної» економіки продуктивних сил і виробничих відносин, у межах якої відчуження, як продукт модерної індустріалізації, розглядалося як відсторонення працівника від продуктів праці, на некласичну «психічну» постмодерну економіку, притаманну для глобального цифрового інформаційного світу, призвела до необхідності радикального переосмислення стану відчуження, яке, не втративши своєї суто «речової», матеріалістичної навантаженості, набуло додаткового психологічного змісту, пов'язаного зі станом «економіки всередині нас» (економіки переживання позасвідомого), станом трансляції насолоди (jouissance), трансгресії як екстраполяції бажання в інерцію безперервної неможливості його задовольнити, оскільки бажання набули символічного (брендового) характеру – не споживання товару, а споживання товарного знаку, бренду, іміджу, панівного означника.

Останні дослідження та публікації. Стає очевидним, що суто матеріалістичні розробки класичного марксизму мають бути доповнені і переосмислені відповідно до нових умов розвитку глобального мультикультурного цифрового капіталізму. Новітніми методологічними векторами